

Гензера О. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЛІКВІДАЦІЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ БАНКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Протягом 2014-2017 років велика кількість вітчизняних банків зазнали негативного впливу різноманітних чинників, які спричинили хвилі ліквідації та банкрутств. У банківській системі України нагальною стала проблема з фінансовою стійкістю та платоспроможністю майже половини банків, що в цілому негативно позначилося на довірі до вітчизняних банків. Незважаючи на той факт, що багато банків було виведено з ринку, показник недіючих кредитів має тенденцію до зростання. Все це негативно впливає на діяльність банків в Україні. Тому пошук шляхів стабілізації, відновлення довіри та забезпечення стабільності банків є актуальними питаннями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації банківських установ присвятили свої праці багато вчених (як вітчизняних так і зарубіжних). Серед них українські автори В. В. Джуно, А. М. Жуков, В. М. Гейць, С. Н. Козьменко, Б. М. Поляков, В. Д. Чернадчук, М. І. Зубко, В. І. Міщенко, К. Є. Раєвській та інші. У зарубіжних науковців ці проблеми висвітлено досить широко, зокрема в роботах таких вчених, як Р. Брейли, Є. Брігхема, С. Горіної, А. Гроппеллі, І. Ларіонової, С. Майерса, Є. Нікбахта, П. Роуза, Дж. Сінко, В. Хорна та інших.

Проте проблема банкрутства та неплатоспроможності банків в цілому не може бути остаточно вирішеною, оскільки змінюються умови їх функціонування, правові аспекти діяльності, і все це посилюється глобальними економічними процесами і періодичними кризами.

Мета статті. Дослідження проблем, які впливають на погіршення показників діяльності банківської системи України та пошук шляхів відновлення стабільного функціонування банків.

Виклад основного матеріалу. Банківська діяльність відрізняється одним з найбільш високих рівнів державного регулювання. Незважаючи на те, що така діяльність є підприємництвом з супутніми ризиками, державні регулюючі органи прагнуть мінімізувати ймовірність банкрутства банків. До числа використовуваних регулюючих інструментів відносяться вимоги по дотриманню обов'язкових нормативів, обмеження щодо прийняття пов'язаних з власниками кредитних ризиків, підтримання ліквідності тощо.

Порядок регулювання діяльності проблемних та неплатоспроможних банків Передбачений Законами України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» [1] та «Про банки і банківську діяльність» [2].

Першочерговим завданням банківського нагляду є своєчасне виявлення проблемних і слабких банків та вжиття заходів щодо їхнього фінансового оздоровлення.

У документі Базельського комітету з банківського нагляду «Основні принципи ефективного банківського нагляду» надається таке визначення слабого банку: це банк, ліквідність або платоспроможність якого послаблена або буде залишатися послабленою доти, поки не будуть вжиті заходи щодо значного поліпшення стану його фінансових ресурсів, профілю (сукупності параметрів) ризиків, корекції стратегічного напрямку діяльності, підвищення потенційних можливостей управління ризиками та/або поліпшення якості управління [3].

Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Поняття «платоспроможність», як і поняття ліквідності характеризують здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання. Відмінність полягає в тому, що платоспроможність передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи [4].

Внутрішні політичні проблеми та посилення напруги в країні призвели до масової збитковості та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, а в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних способів оздоровлення слідує впливає і ліквідація. Розглянемо динаміку зміни кількості банківських установ в Україні за останні роки (рис.1)

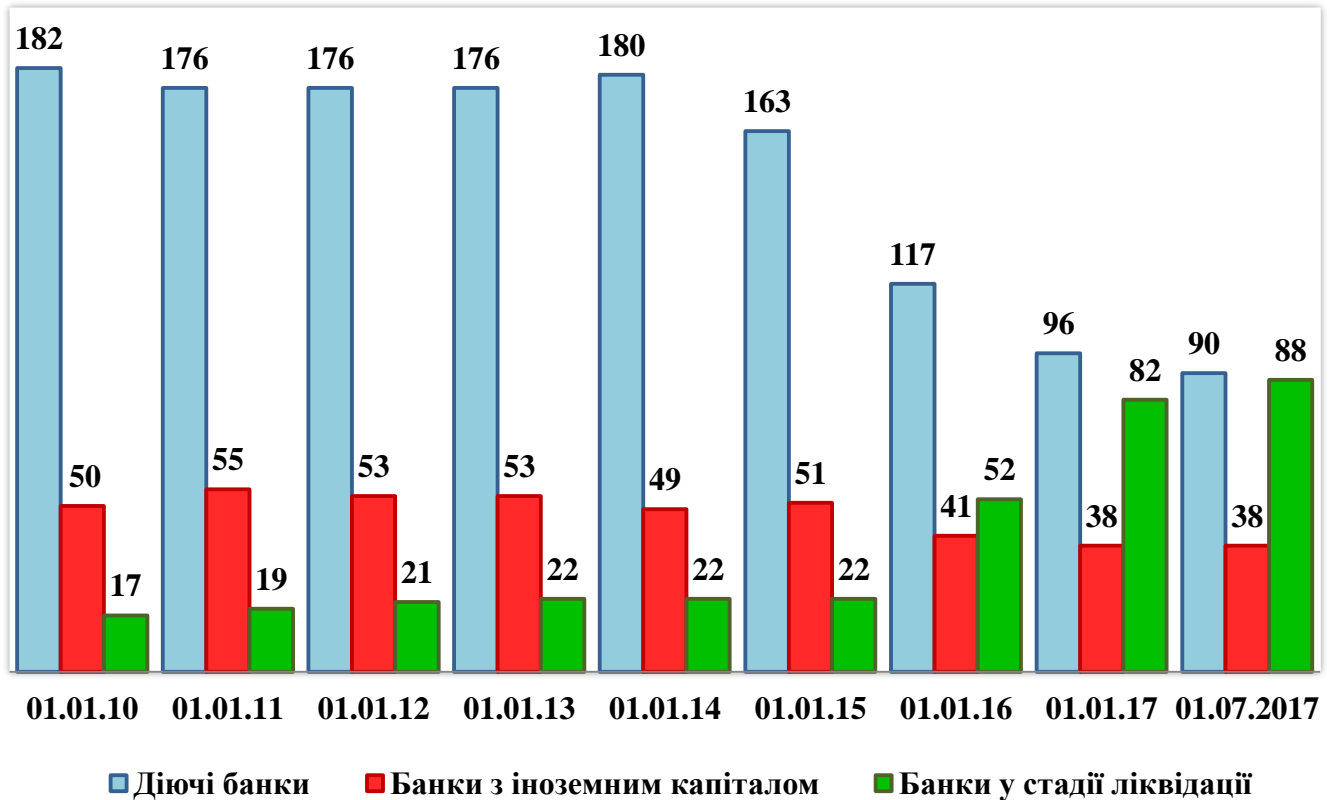

Рис. 1. Динаміка зміни кількості діючих банків, банків з іноземним капіталом та банків у стадії ліквідації за період 1.01.2010-1.07.2017 рр., одиниць [5].

Як видно з рисунка кількість функціонуючих в державі банків до 2014 року була стабільною. З 2015 року через нестабільну політичну та економічну ситуацію (воєнні дії на сході країни та анексію Криму; девальвацію національної валюти; інфляцію; зниження рівня доходу населення та ін.) в Україні все більше банків припиняло свою діяльність і зараз в державі залишилось лише 90 діючих банків, що в порівнянні з 2014 роком удвічі менше.

Основні причини, які призводять до банкрутства банків поділяються, з одного боку, на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її

акціонерів, а з іншого, на внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи.

До зовнішніх причин відносять:

- призупинення темпів росту та нестабільність загальносвітової та внутрішньої економіки;
- втрата довіри до банку, наприклад від неправильного управління;
- загальноекономічна ситуація, коли відбуваються масові паніки серед вкладників банківських установ;
- рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, що в подальшому призводять до їх можливого продажу, або ліквідації.

До внутрішніх причин відносять:

- недотримання законодавства, особливо в частині про підтримання необхідного рівня всіх показників;
- обман органів влади, який викликаний приховуванням інформації від контролюючих суб'єктів про справжній стан з платоспроможністю фінансової установи;
- некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;
- спекуляція;
- недоліки внутрішньобанківської системи, яка безпосередньо залежить від проведеної політики всередині установи.

Задля переведення банку в режим фінансового оздоровлення необхідне виникнення певних підстав, серед яких: по-перше, порушення банківського законодавства; по-друге, недостатній рівень капіталу, необхідного для забезпечення нормальної діяльності; по-третє, віднесення банку до категорії проблемних [6].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», якщо стан банку загрожує інтересам вкладників, кредиторів і акціонерів, а також у випадку надання банком недостовірної звітності в НБУ останній має право усувати керівництво суб'єкта банківської діяльності від управління і

призначити тимчасову адміністрацію для управління банком на період фінансового оздоровлення.

Якщо банк відносять до категорії неплатоспроможних, то він переходить під юрисдикцію Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), який виконує функції тимчасового адміністратора такого банку. У випадку, якщо впродовж невеликого періоду часу (для малих банків – до 6 місяців) банк не вдасться оздоровити, то НБУ, за поданням ФГВФО, прийматиме рішення про ліквідацію такої установи.

Законодавством передбачено, що ліквідація банку – довготривалий процес, який може тривати протягом трьох років. Ліквідація навіть одного банку суттєво впливає на загальний стан фінансового ринку, що обумовлює винятковість процедури ліквідації комерційних банків та необхідність виваженого підходу в кожному окремому випадку, використання всіх можливостей максимальної прозорості процесу і згладжування соціальних і економічних наслідків. Станом на 1.10.2017 року в Україні, у стані ліквідації знаходяться 89 банків.

Характерною рисою сучасної банківської кризи є істотне погіршення банківських балансів, зростання частки проблемних кредитів і проблемних активів у цілому. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків, створює певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнює менеджмент банку, знижує довіру населення до банківської системи та стримує відновлення кредитування реального сектору економіки України.

Найважливішими показниками діяльності банку є прибутковість активів і прибутковість капіталу. Збалансоване зростання обсягів активів, поліпшення їх якості є необхідною передумовою стабільного функціонування і розвитку комерційних банків, їх позитивного впливу на розвиток економіки України.

Також, важливою складовою частиною банківських ресурсів є власний капітал банку. Це фактор, що відіграє неабияку роль у зміцненні довіри клієнтів як до окремого банку, так і до банківської системи в цілому. Тому проблема

залучення і підтримки на певному рівні обсягу капіталу комерційних банків є актуальною і надзвичайно важливою для банківської діяльності в країні загалом.

У таблиці 1 подано фінансові результати діяльності банків з січня 2013 року по липень 2017 року.

Таблиця 1 - Фінансові результати діяльності банків [5]

Назва показника	01.2013	01.2014	01.2015	01.2016	01.2017	07.2017
Активи, млн. грн.	1 127 179	1 277 509	1 316 718	1 252 570	1 274 732	1 253 200
Кредити, млн. грн.	694 381	799 228	873 611	713 974	566 512	523 887
Депозити, млн. грн.	597 631	702 914	718 206	760 295	860 039	878 867
Зобов'язання, млн. грн.	956 983	1 084 910	1 168 655	1 157 657	1 150 058	1 115 269
Власний капітал, млн. грн.	170 196	192 599	148 063	94 914	124 674	137 931
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	4 899	1 436	-52 476	-77 935	-160 143	-5 108
Рентабельність активів, %	0,435	0,112	-3,99	-6,22	-12,56	-0,41
Рентабельність капіталу, %	2,88	0,746	-35,44	-82,11	-128,44	-3,7

Аналізуючи данні таблиці, бачимо, що з кожним роком прибутковість банків падає. В 2012-2013 роках показники рентабельності були низькі, але не збиткові. А з 2014 року перевищення витрат над доходами банків призвело до збитковості банківської системи, про що, в свою чергу, свідчать негативні показники рентабельності активів та капіталу.

В умовах все ще високої залежності від світових цін на сировинних ринках, триваючої агресії і торгових обмежень з боку Росії, рішення Великобританії про вихід з ЄС і невизначеності у зв'язку зі зміною лідера США, економіка України відновила зростання після тривалої рецесії, а інфляція сповільнилася [7]. На цій підставі вжитті зусилля по стабілізації фінансового сектора почали приносити позитивний результат і вітчизняні банки в першому півріччі 2017 року покращили своє становище. Рентабельність все ще

залишається від'ємною, але рівень її, порівняно з початком року значно збільшився.

Першою прикметою виникнення проблем у діяльності банку є ознаки порушення його фінансової стабільності. Погіршення фінансового стану може бути викликане недостатністю нормативного капіталу, неякісними активами і пасивами, що ставить під загрозу інтереси клієнтів та платоспроможність банку.

Проаналізуємо показники діяльності неплатоспроможних банків (табл. 2).

Таблиця 2 – Аналіз показників діяльності неплатоспроможних банків [5].

Назва банку	Активи, млн. грн.	Статутний капітал, млн. грн.	Чистий прибуток (збиток), млн. грн.
Банківський сектор	1 253 200,4	451 566,08	-5 108,08
в т.ч. неплатоспроможні банки	19 806,7	15 805,44	-3 330,57
АКБ «НОВИЙ»	562,65	150,0	-21,24
АТ «РОДОВІД БАНК»	4 738,17	12 359,3	-3 410,45
ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	14 042,5	2 840,0	185,15
ПАТ БАНК «ЮНІСОН»	446,28	335,15	-36,07
ПАТ КБ «ГЕФЕСТ»	17,13	121,0	-47,96

З таблиці можна бачити наскільки істотним є вплив неплатоспроможних банків на функціонування вітчизняного банківського сектору. Дані банки концентрують 1,58% активів, 3,5% статутного капіталу та 65,2% збитку. Найбільший збиток в свої діяльності отримав АТ «Родовід банк». Обсяг заборгованості неплатоспроможних банків за кредитами перед НБУ склав 14 099,6 з 27 613,7 млн. грн.

У разі, якщо банк перебуває у фазі кризи, яка загрожує подальшому його існуванню, то він може бути переведений на режим фінансового оздоровлення з ініціативи НБУ. Режим фінансового оздоровлення – це система заходів впливу на банк, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності та

платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень.

Програма фінансового оздоровлення банків повинна, перш за все, передбачати збільшення капіталу банку, поліпшення якості активів, реструктуризацію пасивів, підвищення ліквідності балансу, організацію управління фінансовими результатами, зміну організаційної структури банків і вдосконалення менеджменту.

На нашу думку, фінансове оздоровлення банків повинно здійснюватися за таким напрямками: фінансова допомога акціонерів (додаткові внески, емісія, розміщення депозитів під низькі відсотки, відмова від дивідендів); зміна структури активів і пасивів; вдосконалення організаційної структури та управління банком.

Процедура фінансового оздоровлення передбачає проведення ряду наступних заходів:

- проведення оцінки фінансового стану банку, в тому числі поглибленого аналізу проблемних активів;
- складання та виконання бізнес-плану або програм розвитку капітальної бази банку;
- складання та запровадження положень щодо покращення кредитної політики банку;
- прийняття рішення щодо тимчасового зниження розміру відсотків за депозитами, що залучаються;
- прийняття рішення про обмеження розміру кредитів, що надаються інсайдерам банку;
- тимчасове припинення виплати дивідендів;
- прийняття рішення про обмеження розміру виплати працівникам банку;
- надання фінансової допомоги інвестора в вигляді позики з можливим наданням забезпечення у вигляді застави майна;

– реорганізація банку у формі процедури приєднання.

Попередження банкрутства банків є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє зупинити хвилю кризових явищ економіки країни та світу. Тому головним завданням Національного банку будь-якої країни є недопущення банкрутства та ліквідації банків і будь-яким можливим способом досягнення його оздоровлення. Розв'язання проблеми, на мій погляд, слід шукати в удосконаленні нормативно-правового регулювання процесами фінансового оздоровлення банків та підвищенні контролю за механізмом його проведення.

Висновки: Отже, банківська система є невід'ємним елементом структури економіки. Тому підвищення стабільності банківської системи в цілому можливо тільки при наявності в країні ефективної і доцільної системи банкрутства кредитних організацій. І значну частину роботи по створенню адекватної системи має виконати держава, фінансова влада країни. Необхідно на державному рівні формування чіткого уявлення про цілі, вироблення чіткого алгоритму дій і розробка інструментарію, достатнього для досягнення цих цілей.

Заходи по виведенню банківського сектора з кризи вимагають істотних витрат (в тому числі державних), участі висококваліфікованих фахівців, припускають розробку комплексу специфічних заходів, вельми довгострокових. У цей час акценти переносяться з порятунку однієї організації або справедливого задоволення вимог кредиторів на порятунок банківської системи в цілому, збереження фінансового суверенітету країни і мінімізацію негативних наслідків для населення. Досягнення цих цілей визначається застосуванням специфічних заходів та заходів, характерних тільки для кризових періодів.

Література:

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. №4452-VI / Верховна Рада Україн // Офіційний вісник України-2012. - №22. - С. 31.

2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. №212 - III / Верховна Рада України // Офіційний вісник України . - 2001. - №1, Т. 1. - С. 30.

3. Руководство Базельского комитета по банковскому надзору для органов банковского надзора по работе со слабыми банками (Базель, Швейцария, март 2002 г.) Отчет Группы по работе со слабыми банками.

4. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва. - 2-е вид., переробл. і доп. - К.: Знання, 2007. - 727 с.

5. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. Режим доступу – <http://www.bank.gov.ua>

6. Меньшова А. Ю. Причини виникнення та шляхи запобігання банкрутства комерційного банку: монографія / А. Ю.Меньшова. – Х. : ХДТУБА, 2008. –146 с

7. Год большой банковской стирки / [Електронний ресурс]. Режим доступу – <https://www.ipnews.in.ua/news/ukraine/120085-god-bolshoj-bankovskoj-stirki>